

POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE
NÁZEV PRÁCE: Reminiscence v pastoraci. Využívání vzpomínek a vzpomínání v pastýřské péči o seniory.
AUTOR: Bc. Daniela Fojtů
VEDOUcí PRÁCE: PhDr. Hana Janečková, PhD.
AUTOR POSUDKU: PhDr. Hana Janečková, PhD., ETF UK

Práce Daniely Fojtů se zaměřuje na oblast pastorace a rozvíjí myšlenku využívání vzpomínek – reminiscence – v práci farářů a pastoračních pracovníků se seniory ve sborech ČCE. Ve vzpomínkách seniorů vidí potenciál, který zatím není faráři dostatečně využíván a zároveň je velikým zdrojem pro vedení pastoračních rozhovorů, který jim dává obsah a smysl. Tímto svým zaměřením mapuje prostor v praktické teologii u nás dosud neznámý a jak ukazují závěry její práce, prostor velice užitečný a potřebný pro celou oblast sborové práce se starými lidmi, zejména pro oblast pastýřské péče.

Diplomová práce je po formální stránce vyvážená, přiměřená svým rozsahem (84 s.), členěním textu na teoretickou a praktickou část a množstvím uvedených domácích i zahraničních zdrojů, které čítá 64 položek. Je napsána čtivým, kultivovaným a téměř bezchybným odborným jazykem, který je srozumitelný a čtenářsky vstřícný. V přílohách dává autorka nahlédnout do postupu své práce, předkládá text informovaného souhlasu, doslovný přepis jednoho z rozhovorů i ukázkou procesu otevřeného kódování.

Cílem práce je zjistit, zda vůbec, kdy a za jakým účelem je reminiscence v pastýřské péči o seniory využívána, jakou roli hraje záměrné probouzení vzpomínek v práci farářů, do jaké míry jim vzpomínání pomáhá a do jaké míry pomáhá seniorům. Tyto skutečnosti autorka zkoumá pomocí několika hloubkových rozhovorů s faráři ČCE, které podrobuje kvalitativní analýze metodou otevřeného kódování.

V jednotlivých kapitolách teoretické části autorka na 50 stránkách předkládá vysvětlení základních pojmů, které vytvářejí kontext pastýřské péče. Vymezuje pojetí pastýřské péče obecně a specificky v ČCE. Vedle profesionálů s patřičným vzděláním neopomíná ani roli laiků, obdarovaných potřebnými schopnostmi, v poskytování pastorační péče. Za základní metodu pastýřské péče považuje pastýřský rozhovor, kterému věnuje ve své práci rozsáhlou pozornost. Škoda, že autorka v této části jen málokdy rozvíjí také své vlastní úvahy o podstatě pastoračních rozhovorů, opírá se pouze o literární zdroje (s odkazem za každým odstavcem). Podobný dojem zanechávají i další kapitoly teoretické části. Chybí zde snaha o hlubší argumentaci, porovnávání různých autorů, posílení určitých tvrzení z více zdrojů. Tento požadavek je zčásti naplněn díky kapitole zařazené ovšem v empirické části práce (kap. 5.2), ve které provádí autorka velmi zajímavou a podnětnou rešerši zahraniční literatury zarámovanou výkladem vlastního pochopení místa životní rekapitulace a vzpomínek při hledání duchovního rozměru člověka a prolínání vztahu vlastní minulosti a spirituality (s. 51 – 55). Autorka zde zmiňuje i novou oblast tzv. spirituální reminiscence, která se v zahraničních studiích objevuje poměrně často.

Celkově lze však říci, že práce s literaturou v teoretické části práce je skrovná, chybí zde úsilí o určitý kritický nadhled a rozšíření či prohloubení znalostí o pojednaných tématech, např. prostřednictvím rozsáhlejšího zapojení zahraniční literatury. Autorka např. pomíjí možnosti využití nových technologií pro překonávání osamělosti seniorů a využívání reminiscence (s. 34). Rovněž širší teologický pohled na roli životního příběhu, vzpomínek či paměti jako na nástroje, se kterým pracují biblické texty (např. role příběhu v Bibli, motiv rozpomenutí izraelského lidu na Boží dobrotu a věrnost, vzpomínka

jako propojení Starého a Nového zákona) je v diplomové práci rozpracován jen minimálně (s. 47). Viz např. Pokorný a kol: Hermeneutika, 2005, s. 105.

Výzkumná část, která tvoří asi jednu třetinu textu, je postavena na kvalitativní metodologii, pro sběr dat využila autorka polostrukturovaný rozhovor s cílem zmapovat výskyt reminiscence v pastýřské péči o seniory. Výběr respondentů byl ukončen, jakmile došlo k teoretické saturaci dat pro zvolené téma. Tvořili jej 4 respondenti, faráři ČCE. Autorka v diskusi přiznává, že rozšíření jejich počtu by mohlo přinést obohatit získané výsledky. Rozhovory byly přepsány a podrobeny otevřenému kódování, které se stalo podkladem pro tematickou analýzu obsahu rozhovorů. Získané výsledky představují velmi cennou část magisterské práce. Hluboký význam reminiscence v pastýřském působení odhaluje autorka především v kapitole 6.2.3. s názvem Externí element v pastýřském působení. Objevuje vztah mezi farářem a seniorem jako základ pastýřské péče, vytvoření prostoru důvěry a otevřenosti pro sdílení „tíživých a těžkých věcí z minulosti“, v němž faráři vnímají největší potenciál pro pomoc a úlevu pro člověka. Je to tedy tíživá vzpomínka na to, co se stalo nebo co udělal, která může z člověka spadnout díky pastoračnímu působení. Faráři vypovídají o zkušenosti Božího působení, které zprostředkovávají skrze modlitbu a zvěstování Božího odpuštění. Podobně práce na nápravě prožitých vztahů a smíření se zemřelým člověkem znamená práci se vzpomínkami, kde faráři vnímají silnou Boží pomoc a hovoří o vděčnosti. Také následující kapitola 6.3, ve které autorka prezentuje výsledky podle účelu využití reminiscence v pastýřské péči o seniory, představuje zajímavý, dobře utříděný a přesvědčivý výstup z kvalitativní analýzy získaných dat.

V **závěrečné diskusi** autorka přiznává, že jí zkoumání přítomnosti a účelu využívání reminiscence v pastorační péči přivedlo k hlubšímu poznání vlastní podstaty pastýřské péče. Vyslovuje pochybnosti o poznání skutečného efektu reminiscence, když samotný vztah může být léčivý. Zvažuje rozdíly mezi psychoterapií a pastoračí při dosažení úlevy v okamžiku sdílení tíživých vzpomínek a poukazuje na výjimečnost zprostředkování a připomínání Božího působení a Boží přítomnosti v pastýřské péči. Ve výkladu na s. 75 jsou ovšem pravděpodobně zaměněné a nevhodně použité pojmy psychologické a psychické procesy, psychická aktivita (kam patří i prožitek víry), psychologické přístupy (v souvislosti s chápáním víry). Metody reminiscence nelze považovat za psychologický přístup. Tyto metody mohou být pouze podnětem pro stimulaci psychických procesů (psychické aktivity, k níž patří jak vzpomínání, tak víra).

Velmi zajímavá jsou zjištění týkající možností využití reminiscence při navázání kontaktu a umožnění splubytí v případě osob, se kterými je obtížné navázat komunikaci, kdy farář není pouze bytost naslouchající, ale také „obohacující a stimulující příběh“, povzbuzující k interakci a udržující „konverzaci“ prostřednictvím doteku a blízkosti. Autorka dále upozorňuje na sdílení zkušeností komunitě, vyprávění společně prožitých příběhů a význam paměti, která je zpodobněna v rituálech, modlitbách, svátostech, písních. Takto vytvořená paměť je důležitým zdrojem nejen pro zdravé seniory, ale i pro ty, kteří žijí s demencí. Reminiscence se tak stává nástrojem uspokojování duchovních potřeb seniorů – napomáhá při rozvíjení pocitu smíření, naplnění, smyslu života, patření, přesahu. Autorka však reminiscenci nepovažuje pouze za metodu, ale za nedílnou součást pastýřské péče, způsob bytí pastora s druhým člověkem. Na základě výsledků svého výzkumu autorka soudí, že využívání reminiscence může být pro faráře jako poskytovatele pastýřské péče prospěšné. Výtku lze směřovat pouze k představě využití reminiscence v mezigeneračních setkáních, kde autorka vedle přirozené mezigenerační interakce mezi členy sboru, zmiňuje opakovaně jakési mezigenerační projekty, například setkávání klientů stacionáře pro seniory se studenty gymnázia, aniž by upřesnila jejich souvislost s pastoračí (s 78 a 83).

Nelze opomenout i určité nedostatky a chyby, které se v práci vyskytují. Ojedinele jsou to nesprávné gramatické vazby nebo neúplné věty, ve kterých chybí přísudek či jiný větný člen (např. na s. 16, 18,

29, 32, 45, 74), občas chybí ve větě čárka (s.22) nebo se opakuje slovo (s. 25). V odborném textu není vhodné používat na konci věty nebo odstavce tři tečky, vypadají o nedokončenosti. Na s. 42 se opakuje třikrát za sebou slovo „přístupy“.

Terminologicky jsou nesprávně použité anglické výrazy old-old, oldes-old, very old-old. Také spojení „stařecká demence“ (s. 48) není vhodné, protože automaticky a devalvujícím způsobem spojuje demenci se stářím. V odborné terminologii se tento pojem nevyskytuje. Projekt Recall byl podle Špatenkové publikován už v r. 1981 (nikoli 1989).

V citacích pod čarou jsou určité nesrovnalosti. Zdá se, že autorka uvádí odkaz slůvkem „Viz“, jde-li o interpretaci textu jiného autora, a pouze jméno autora/ů jde-li o přímou citaci. Nejasné je využití zkratky Srov. s... na s. 12. Na s. 21 jsou místo čísla odkazu uvedena v horním indexu slova Error!... Číslování odkazů v textu je obvykle vzestupné, řada stále pokračuje, číslování indexů se neopakuje, nevrací se k citaci uvedené pod čarou na předchozích stranách (např. indexy 28, 32, 33, 51, 8 na str. 20, 28, 31; nebo index 41 na s. 47, indexy 32, 38 a 41 na s. 75). Autor jménem Hugo Příbyl je v poznámkách nesprávně uváděn s dlouhým „í“. Na některých místech neodpovídá obsah textu citovaným zdrojům (např. odkazy 77, 78, 79 na s. 36), jindy odkaz na zdroj chybí (s. 37, s. 38). Karl Barth, uvedený na s. 47 není nikde citován. H. Tacke, zmíněný na s. 76., je uveden pouze v seznamu literatury.

Shrnutí: Diplomová práce Daniely Fojtů představuje cenný příspěvek pro praktickou teologii ve snaze poznat význam a způsob využití reminiscence v pastorační práci farářů ČCE. Lze říci, že tento cíl se jí podařilo naplnit a citlivě a zajímavě popsat. Ačkoli zejména v teoretické práci se objevuje poměrně velké množství drobných nedostatků, jako celek působí práce vyváženě, je angažovaná a přínosná. Metodologie empirické části odpovídá požadavkům na kvalitativní výzkum. Analýza získaných dat a závěrečná diskuse představují nejcennější část práce.

Závěr: Doporučuji práci k obhajobě a navrhuji **hodnocení známkou B-C.**

V Praze dne 17.1.2022

Hana Janečková

Otázky do diskuse:

1. V souvislosti s pastýřským rozhovorem uvádíte, že má vycházet ze situace, úrovně víry, z přání a potřeb toho, komu je pastorační péče poskytována. Jsou ale lidé, se kterými nelze hovořit kvůli nejruznějším komunikačním bariérám. Jsou tito lidé z pastorační vyloučení? (s. 20)
2. Co to znamená, že pastýřský rozhovor může mít charakter spásy?
3. K čemu je dobrá znalost životního příběhu starého člověka při poskytování sociální péče a při duchovním doprovázení. V čem spatřujete rozdíl?
4. Domníváte se, že by bylo vhodné posílit povědomí farářů o reminiscenci a rozšířit její cílené zapojování do pastýřské péče nebo považujete za přiměřené a dostatečné pouze intuitivní využívání vzpomínek a životního příběhu v průběhu pastoračních rozhovorů?